

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

II. Εκκαθάριση των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων από Πνευματικά Δικαιώματα Τρίτων

Δρ. Χρήστος Βοζίκης
Υπεύθυνος ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και κατάρτισης του διδακτικού και
τεχνικού προσωπικού του ιδρύματος

Σέρρες, Φεβρουάριος 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ,

II. Εκκαθάριση των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων από Πνευματικά Δικαιώματα Τρίτων

Τ.Ε.Ι. ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Φεβρουάριος 2014

Το παρόν υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons

Το έργο αυτό αδειοδοτείται από την Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές Άδεια. Για να δείτε ένα αντίγραφο της άδειας αυτής, επισκεφτείτε <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.el>.

Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	4
1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
1.2. ΤΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΟΜΟ ΚΑΙ ΤΙ ΟΧΙ.....	5
1.3. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Α.Α.Μ.....	5
2. ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	7
2.1. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	7
2.2. ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ	9
3. ΟΡΘΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.....	11
3.1. ΚΕΙΜΕΝΟ.....	11
3.2. ΠΙΝΑΚΕΣ	11
3.3. ΣΧΗΜΑΤΑ.....	11
3.4. ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	13
3.5. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	14
3.6. ΒΙΝΤΕΟ – ΉΧΟΣ	16
4. ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	16
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	17

1. Πνευματική Ιδιοκτησία

1.1. Εισαγωγή

Παρόλο που τα περισσότερα από τα παρακάτω αναφέρθηκαν στο Πληροφοριακό Τεύχος «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ - Ι. Προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων και του Ιδρύματος», κρίνεται σκόπιμο να ενσωματωθούν και στο παρόν Πληροφοριακό Τεύχος ως μία εισαγωγή.

Το νομικό καθεστώς των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα καθορίζεται από τους νόμους 2121/1993 και 2557/1997. Σύμφωνα με αυτούς:

«Οι πνευματικοί δημιουργοί, με την δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία που περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα).» (άρθρο 1 του Ν. 2121/1993).

Το **περιουσιακό δικαίωμα** δίνει στον δημιουργό την εξουσία να **επιτρέπει** ή να **απαγορεύει** την αναπαραγωγή του έργου, την διασκευή του, την δημόσια παρουσίαση του και την μετάδοση του με το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο (άρθρο 2 του Ν. 2121/1993)

Το **ηθικό δικαίωμα** δίνει στον δημιουργό την εξουσία να αποφασίζει για τον τόπο, τρόπο και χρόνο δημοσιοποίησης του έργου του, να απαιτεί την αναγνώριση της πατρότητας του με την μνεία του ονόματος του σε κάθε δημόσια χρήση του έργου του, να απαγορεύει κάθε παραμόρφωση, περικοπή ή άλλη τροποποίησή του (άρθρο 3 του Ν. 2121/1993).

Ο δημιουργός του έργου είναι και ο αρχικός δικαιούχος και των δύο παραπάνω δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα αποκτώνται πρωτογενώς χωρίς διατυπώσεις, με την αναφορά του ονόματος του δημιουργού στο έργο του (άρθρο 6 και 10 του Ν. 2121/1993).

Προσοχή όμως, το περιουσιακό δικαίωμα επί των έργων που δημιουργήθηκαν από απασχολούμενους, με οποιαδήποτε σχέση εργασίας, στο Δημόσιο ή σε Ν.Π.Δ.Δ. σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος μεταβιβάζονται αυτοδίκαια στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία (άρθρο 8, §17 του Ν. 2557/1997)

Η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί όσο η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια μετά τον θάνατό του (περιέρχεται στους κληρονόμους του) (άρθρα 12 και 29 του Ν. 2121/1993).

1.2. Τι προστατεύεται από τον νόμο και τι όχι.

Με βάση τον νόμο, προστατεύεται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης.

Ενδεικτικά λοιπόν προστατεύονται:

- Τα γραπτά κείμενα (βιβλία, σημειώσεις σε έντυπη αλλά και σε ηλεκτρονική μορφή)
- Τα προφορικά κείμενα
- Τα οπτικοακουστικά έργα (video, μουσική κ.λ.π.)
- Τα έργα των εικαστικών και των εφαρμοσμένων τεχνών
- Τα αρχιτεκτονικά έργα
- Οι φωτογραφίες (εφόσον αποτελούν πρωτότυπο δημιούργημα, δηλαδή δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε να τραβήξει την ίδια φωτογραφία)
- Οι εικονογραφήσεις
- Οι χάρτες
- Τα τρισδιάστατα έργα, που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική και την επιστήμη
- Τα προγράμματα των Η/Υ
- Οι βάσεις δεδομένων (και κατά συνέπεια οι πίνακες με δεδομένα)

Από την προστασία του νόμου εξαιρούνται τα παρακάτω:

- Οι ιδέες οι διαδικασίες και οι μέθοδοι
- Οι μαθηματικοί τύποι
- Οι νόμοι
- Οι δικαστικές αποφάσεις
- Οι διοικητικές πράξεις και τα έγγραφα του δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ.
- Οι εκφράσεις της λαϊκής μας παράδοσης
- Οι ειδήσεις και τα απλά γεγονότα

1.3. Περιορισμοί του Περιουσιακού Δικαιώματος και Α.Α.Μ.

Ο νόμος 2121/1993, στο Κεφάλαιο Τέσσερα, θέτει ορισμένους περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος. Συγκεκριμένα τα άρθρα 18 έως 28 καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τίθενται σε ισχύ οι νόμιμοι περιορισμοί ή εξαιρέσεις από το περιουσιακό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι περιορισμοί αυτοί του δικαιώματος επιτρέπουν στους χρήστες του έργου να εκτελούν πράξεις που κανονικά θα απαγορεύονταν από τον νόμο ή θα απαιτούσαν άδεια του δικαιούχου.

Από τα άρθρα που θέτουν περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος, αυτά που ενδιαφέρουν τους δημιουργούς των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων (Α.Α.Μ.), είναι τα άρθρα 19 και 21.

Το άρθρο 19, με τίτλο «**Παράθεση αποσπασμάτων**», αναφέρει:

Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η παράθεση σύντομων αποσπασμάτων από έργο άλλου νομίμως

δημοσιευμένου για την υποστήριξη γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης του άλλου, εφόσον η παράθεση των αποσπασμάτων αυτών είναι σύμφωνη προς τα χρηστά ήθη και η έκταση των αποσπασμάτων δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό. Η παράθεση του αποσπάσματος πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή.

Αντίστοιχα, το άρθρο 21, με τίτλο «**Αναπαραγωγή για διδασκαλία**», αναφέρει:

Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή περιοδικό, συντόμων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων σύντομου έργου ή έργου των εικαστικών τεχνών νομίμως δημοσιευμένου, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για την διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο μέτρο που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και δεν εμποδίζει την κανονική εκμετάλλευση. Η αναπαραγωγή πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή.

Εκ πρώτης όψεως, το άρθρο 21, φαίνεται να μας επιτρέπει να χρησιμοποιήσουμε στα Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα αποσπάσματα από έργο άλλου χωρίς την άδεια του δημιουργού, εφόσον τα μαθήματα αυτά θεωρούνται διδασκαλία. Αλλά μετά από μια πιο λεπτομερή ανάλυση του άρθρου, σε συνδυασμό και με το άρθρο 20 που αναφέρεται σε εκπαιδευτικά βιβλία γίνεται φανερό πως δεν μπορούμε!

Συγκεκριμένα, το άρθρο 20 αναφέρει ότι : «*Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή σε εκπαιδευτικά βιβλία που χρησιμοποιούνται ως βιβλία διδασκαλίας για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση...*». Δεν αναφέρει δηλαδή τα εκπαιδευτικά βιβλία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Έτσι λοιπόν, γίνεται φανερό ότι σε ένα Τριτοβάθμιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα μπορούμε να αναπαραγάγουμε άρθρα ή σύντομα αποσπάσματα έργου μόνο για διδασκαλία μέσα στην τάξη ή στις εξετάσεις και όχι σε εκπαιδευτικά βιβλία ή σημειώσεις που διαθέτουμε στους σπουδαστές μας είτε ως έντυπα ή στο διαδίκτυο (Τσιαβός 2013).

2. Εκκαθάριση Πνευματικών Δικαιωμάτων

Η Εκκαθάριση Πνευματικών Δικαιωμάτων είναι η διαδικασία με την οποία διασφαλίζουμε ότι το υλικό που χρησιμοποιούμε από τρίτες πηγές για την δημιουργία του έργου μας δεν παραβιάζει τον νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων τρίτων.

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι:

- είτε έχουμε ελέγξει ότι δεν υφίστανται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του υλικού
 - είτε επειδή είναι εκτός προστασίας
 - είτε επειδή έχει καταστεί κοινό κτήμα
- ή η χρήση του υλικού εμπίπτει στους νόμιμους περιορισμούς του δικαιώματος (άρθρα 19 και 21 του Ν. 2121/1993)

Στην περίπτωση που δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω, τότε πρέπει να εξασφαλίσουμε ότι έχουν ληφθεί από τους νόμιμους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων οι απαραίτητες άδειες για να διατεθεί το υλικό με τον τρόπο διάθεσης που έχει επιλεγεί.

Η Εκκαθάριση Πνευματικών Δικαιωμάτων είναι ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ μιας και το εκπαιδευτικό υλικό των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων (Α.Α.Μ.) θα γίνει διαθέσιμο στο ευρύ κοινό. Πρέπει, λοιπόν, οπωσδήποτε το εκπαιδευτικό υλικό να μην παραβιάζει τον νόμο, καθώς προβλέπονται αντίστοιχες αστικές, ποινικές και διοικητικές κυρώσεις. Επιπλέον, είναι ηθική υποχρέωση όλων των μελών της Ακαδημαϊκής κοινότητας, ως σημαντικοί πνευματικοί δημιουργοί, να σέβονται πρώτα οι ίδιοι την πνευματική ιδιοκτησία και να προωθούν την έννοια του σεβασμού της στους φοιτητές τους και στο ευρύ κοινό.

Εφόσον το εκπαιδευτικό υλικό διατίθεται χωρίς να έχει προηγηθεί η εκκαθάριση, ακόμη και στην περίπτωση που δεν υπάρχουν εν τέλει παραβιάσεις, εάν δεν υπάρχει η κατάλληλη σήμανση (ιδίως η άδεια με την οποία διατίθεται το υλικό), τότε ο χρήστης δε γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Έτσι ο χρήστης του εκπαιδευτικού υλικού μπορεί να περιπέσει σε, δευτερογενή, παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων.

2.1. Διαδικασία Εκκαθάρισης Πνευματικών Δικαιωμάτων

Στο πρώτο βήμα της εκκαθάρισης του έργου μας από Πνευματικά Δικαιώματα τρίτων πρέπει να απαντήσουμε σε μερικά βασικά ερωτήματα.

- Έχω χρησιμοποιήσει αυτούσιο το κάποιο έργο ή έχω δανειστεί κάποια μέρη του;

Αν έχω χρησιμοποιήσει αυτούσιο κάποιο έργο, τότε στο 99% των περιπτώσεων έχω πρόβλημα. Θα πρέπει να ελέγξω αν το έργο προσφέρεται με άδεια που επιτρέπει την αναπαραγωγή του και διάθεσή του ή να ζητήσω τέτοιου είδους άδεια από τον

δημιουργό. Σε κάθε περίπτωση πρέπει το έργο να διανέμεται με το όνομα του δημιουργού. Στα πλαίσια φυσικά των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων του Ιδρύματός μας η χρησιμοποίηση αυτούσιου έργου κάποιου τρίτου δεν ενθαρρύνεται.

Αν έχω δανειστεί κάποια μέρη του, τότε

- Μήπως έχει πάψει πια να προστατεύεται;

Αν έχουν παρέλθει 70 χρόνια από τον θάνατο του δημιουργού μπορώ να το χρησιμοποιήσω χωρίς άδεια.

- Το έργο που έχω δανειστεί είναι πρωτότυπο;
 - Δεν έχει αντιγραφεί από κάπου άλλου; (αν ναι πρέπει να αναζητήσω το αρχικό πρωτότυπο έργο)
 - Κάποιος άλλος, κάτω από τις ίδιες συνθήκες θα δημιουργούσε το ίδιο έργο; (π.χ. ένας κατάλογος των τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα με αλφαβητική σειρά)

Αν δεν είναι πρωτότυπο τότε δεν προστατεύεται και μπορώ να το χρησιμοποιήσω ελεύθερα. Γενικά όμως θα πρέπει να προσέχουμε πως ορίζουμε την πρωτοτυπία. Αυτό που εμείς θεωρούμε ότι δεν είναι πρωτότυπο μπορεί να περιέχει χαρακτηριστικά πρωτοτυπίας που απλά δεν τα δώσαμε σημασία. Για παράδειγμα ο πίνακας με τα τραπεζικά ιδρύματα μπορεί να περιέχει ειδικά στοιχεία μορφοποίησης (γραμμούλες, σκιάσεις) που τον καθιστούν πρωτότυπο!

- Τι έχω δανειστεί;
 - Ένα ολόκληρο τμήμα του (π.χ. ένα κεφάλαιο)
 - Στοιχεία της δομής ή της μορφής του (π.χ. τα γραφιστικά στοιχεία ενός διαγράμματος)
 - Ιδέες από αυτό (π.χ. την κεντρική ιδέα μιας θεωρίας αλλά όχι την ακριβή της διάρθρωση / διατύπωση)

Αν το έργο διατίθεται με ανοικτή άδεια, π.χ. άδεια Creative Commons, δεν έχω πρόβλημα, αρκεί να κάνω αναφορά στον δημιουργό και σεβαστώ τις οδηγίες και τους περιορισμούς τις άδειας.

Στην αντίθετη περίπτωση, αν έχω δανειστεί ένα ολόκληρο τμήμα του, π.χ. ένα κεφάλαιο θα πρέπει οπωσδήποτε να ζητήσω την άδεια του δημιουργού. Επιτρέπεται μόνο η παράθεση σύντομων αποσπασμάτων και αυτή μόνο κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις τις οποίες θα δούμε αναλυτικά στην συνέχεια.

Αν έχω δανειστεί στοιχεία δομής ή μορφής του έργου, π.χ. ένα διάγραμμα, τότε παραβιάζω τα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού. Αντίθετα αν δανείζομαι ιδέες, δεν χρειάζομαι άδεια, γιατί οι απλές ιδέες δεν προστατεύονται. Έτσι, αν πρόκειται για ένα γράφημα με τα ποσοστά των κομμάτων στις τελευταίες εκλογές, το συγκεκριμένο γράφημα δεν μπορεί να αντιγραφεί. Μπορώ όμως να σχεδιάσω ένα δικό μου γράφημα με τα ίδια ακριβώς δεδομένα.

Αν διασκευάζω κάτι (π.χ. την συγκεκριμένη έκφραση της ιδέας) θα πρέπει να δω πόσο κοντά είναι η διασκευή μου στην αρχική έκφραση. Αλλάζοντας απλά δυο –

τρεις λέξεις στην αρχική έκφραση δεν λύνει το πρόβλημα. Θα πρέπει να διατυπώσω την ιδέα με μια δικιά μου έκφραση.

Ένα παράδειγμα διασκευής είναι το παρακάτω:

Αρχική έκφραση

«Επί έργων που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος είναι ο δημιουργός.»

Κακή διασκευή

«Στα έργα που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς κατά την εκτέλεση της σύμβασης εργασίας, αρχικός δικαιούχος του ηθικού και του περιουσιακού δικαιώματος είναι ο δημιουργός.»

Ικανοποιητική διασκευή

«Όταν ένας μισθωτός παράγει έργο και το έργο αυτό είναι αποτέλεσμα της σύμβασης εργασίας που έχει, τα πνευματικά δικαιώματα, δηλαδή το περιουσιακό και το ηθικό δικαίωμα στο έργο αυτό ανήκουν αρχικά στο μισθωτό, δημιουργό του έργου.»

2.2. Παράθεση αποσπασμάτων

Σύμφωνα με τον νόμο (άρθρο 19, ν 2121/1993) μπορούμε να παραθέσουμε στο έργο μας αυτούσια αποσπάσματα από άλλου, χωρίς την άδεια του και χωρίς αμοιβή **μόνο** κάτω από τις παρακάτω προϋποθέσεις.

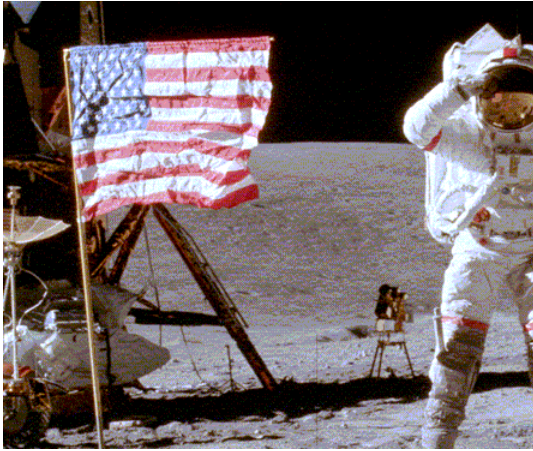
- Να είναι **απόσπασμα**. Όχι όλο το έργο.
- Να είναι **σύντομο**. Το πόσο σύντομο μπορεί να είναι λίγο υποκειμενικό. Ο νόμος αναφέρει ότι η έκταση του να δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό (τον λόγο δηλαδή που το παραθέτω)
- Η παράθεση να γίνεται για ένα από τους παρακάτω **λόγους**:
 - **Η υποστήριξη της γνώμης μου.**
 - **Η κριτική της γνώμης του άλλου.**

Φυσικά, όταν παραθέτουμε ένα απόσπασμα πρέπει οπωσδήποτε να αναφέρουμε την πηγή από την οποία το πήραμε και τα ονόματα του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον αυτά εμφανίζονται στην πηγή.

Παρακάτω θα δώσουμε δύο παράδειγμα παράθεσης αποσπάσματος κειμένου (το απόσπασμα είναι σε εισαγωγικά και με πλάγια γράμματα).

Υποστήριξη της γνώμης

Ο άνθρωπος δεν πάτησε ποτέ στην σελήνη. Όλα είναι μία καλοστημένη πλεκτάνη. Όλες οι φωτογραφίες και τα βίντεο από την προσσελήνωση και τον περίπατο των αστροναυτών στην επιφάνεια της σελήνης είναι πλαστά και έχουν τραβηχτεί μέσα σε στούντιο.

Εικόνα 1. Απόσπασμα φωτογραφίας με την σημαία στην σελήνη. Πηγή : Servi NASA <http://sservi.nasa.gov/articles/apollo-moon-flags-still-standing/>

Όπως αναφέρει και ο επιφανής ερευνητής κ. Ασχετόπουλος (2011) «*Η φωτογραφία με την σημαία να κυματίζει προφανώς τραβήχτηκε στην Γη. Στην σελήνη δεν υπάρχει ατμόσφαιρα και συνεπώς είναι αδύνατο να κυματίζει η σημαία*»

Όντως βλέποντας την φωτογραφία της σημαίας την βλέπουμε καθαρά να κυματίζει! Άρα ο άνθρωπος δεν πάτησε ποτέ στην σελήνη!!!

Η κριτική της γνώμης του άλλου

Δυστυχώς, στην σημερινή εποχή, διαδίδονται πολλές ιστορίες συνωμοσίας. Οι περισσότερες στηρίζονται σε φαιδρά επιχειρήματα κάποιων αυτοεπικαλούμενων “ερευνητών” των οποίων η ημιμάθεια τους οδηγεί σε εύκολα αλλά λανθασμένα συμπεράσματα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το συμπέρασμα που καταλήγει ο “ερευνητής” κ. Ασχετόπουλος στο βιβλίο του που ασχολείται με την θεωρία της μη προσεδάφισης στην σελήνη (Ασχετόπουλος 2011). Ο “ερευνητής” αναφέρει: «*Η φωτογραφία με την σημαία να κυματίζει προφανώς τραβήχτηκε στην Γη. Στην σελήνη δεν υπάρχει ατμόσφαιρα και συνεπώς είναι αδύνατο να κυματίζει η σημαία*».

Προφανώς ο ισχυρισμός αυτός είναι τελείως λάθος. Στην προσπάθεια τους οι αστροναύτες να καρφώσουν τον ιστό της σημαίας στο έδαφος, προφανώς κούνησαν την σημαία δεξιά αριστερά για να μπει στο έδαφος. Οπότε η σημαία άρχισε να ταλαντώνεται. Επιπρόσθετα, λόγω της μη ύπαρξης ατμόσφαιρας, δεν υπάρχει αντίσταση του αέρα άρα και σημαντική απώλεια της κινητικής της ενέργειας και είναι λογικό η σημαία να κυματίζει για πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Το που στέκεται οριζόντια είναι γιατί υπάρχει οριζόντια δοκός που την στηρίζει. Παρατηρήστε στην φωτογραφία ότι η σημαία δεν κυματίζει το επάνω μέρος της.

Φυσικά, στην βιβλιογραφία πρέπει να αναφέρουμε την πηγή

Ασχετόπουλος Ν., 2011, «Η συνωμοσία της σελήνης», εκδόσεις Πανικός. ISBN 1213131313

3. Ορθές πρακτικές ανά είδος στοιχείων

Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις προτεινόμενες (ορθές) πρακτικές για να ενσωματώσουμε στο έργο μας στοιχεία και πληροφορίες από έργα άλλων χωρίς να παραβιάζουμε τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

3.1. Κείμενο

Αν το κείμενο είναι μικρό και το χρησιμοποιούμε για να αναφέρουμε την γνώμη του άλλου, είτε για να στηρίξουμε την δικιά μας ή να κρίνουμε την δικιά του, τότε το χρησιμοποιούμε ελεύθερα αρκεί να δώσουμε την κατάλληλη αναφορά στην πηγή.

Σε κάθε άλλη περίπτωση, μια που προστατεύεται η πρωτότυπη έκφραση και όχι οι ιδέες, ξαναγράφω το κείμενο με δικά μου λόγια.

3.2. Πίνακες

Οι πίνακες είναι μια ιδιόμορφη περίπτωση. Τα δεδομένα, οι πληροφορίες, που περιέχει ένας πίνακας δεν προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα (το ίδιο ισχύει και με τα δεδομένα στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων). Αντίθετα ο πίνακας ο ίδιος προστατεύεται! Προστατεύεται δηλαδή ο τρόπος ταξινόμησης και παρουσίασης των δεδομένων.

Η λύση στο πρόβλημα είναι να δημιουργήσω τον δικό μου πίνακα. Αντιγράφω λοιπόν τα δεδομένα του πίνακα αλλά τον ξαναδημιουργώ από την αρχή με διαφορετικό τρόπο (αλλάζω την σειρά των δεδομένων, την σειρά των στηλών, διαγράφω κάποιες στήλες που δεν ενδιαφέρουν κ.λ.π.) .

Αν τα δεδομένα είναι από κάποια βάση δεδομένων ή αποτελέσματα από κάποιο πείραμα, το σωστό είναι να αναφέρω την πηγή των δεδομένων

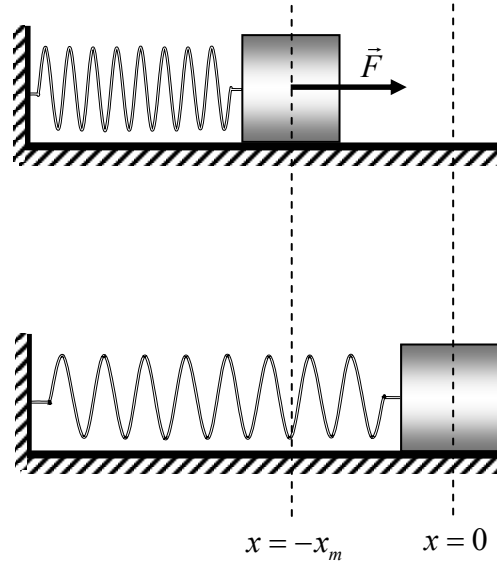
3.3. Σχήματα

Τα σχήματα προστατεύονται πλήρως από τον νόμο. Δεν μπορώ λοιπόν να τα αντιγράψω, εκτός αν διαθέτονται από τον δημιουργό με κάποια «ελεύθερη» άδεια π.χ. άδεια Creative Commons.

Αν χρειάζομαι λοιπόν ένα σχήμα, π.χ. το διάγραμμα ενός κυκλώματος και το σχήμα αυτό ταυτίζεται με μια ιδέα, π.χ. του κυκλώματος RLC, μπορώ να σχεδιάσω ένα δικό μου σχήμα με τα ίδια χαρακτηριστικά, προσθέτοντας την δική μου “καλλιτεχνική πινελιά”.

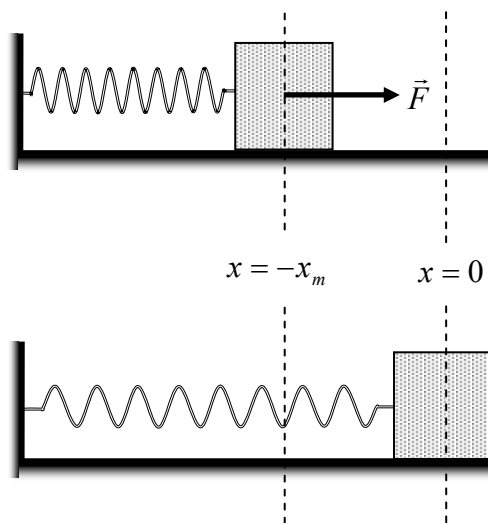
Παρακάτω δίνεται ένα παράδειγμα δημιουργίας σχήματος με την ίδια ιδέα αλλά τροποποιημένο με τρόπο που να μην παραβιάζει τον νόμο για τα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού του αρχικού σχήματος από το οποίο πήραμε την ιδέα.

Αρχικό (προστατευμένο) σχήμα

Από το βιβλίο Κ. Κλειδης, Χ. Βοζίκης, 2011,
«Φυσική – Μηχανική», Τ.Ε.Ι. Σερρών

Νέο σχήμα

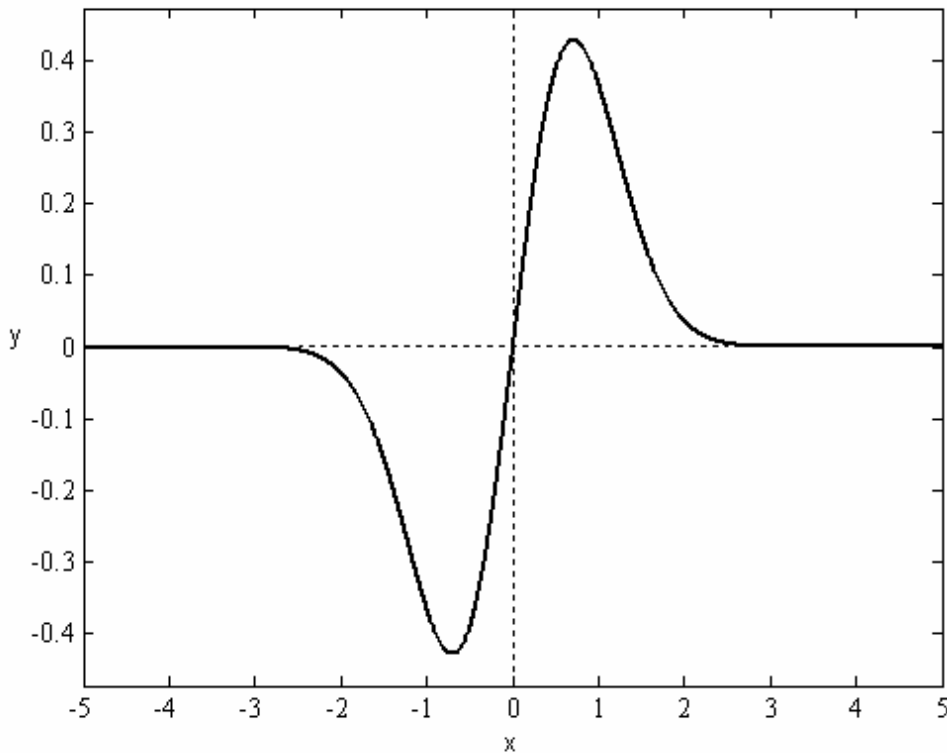

3.4. Γραφικές παραστάσεις

Ισχύουν τα ίδια με τα σχήματα. Εφόσον δεν διαθέτονται με ανοικτή άδεια, τις ξαναδημιουργούμε.

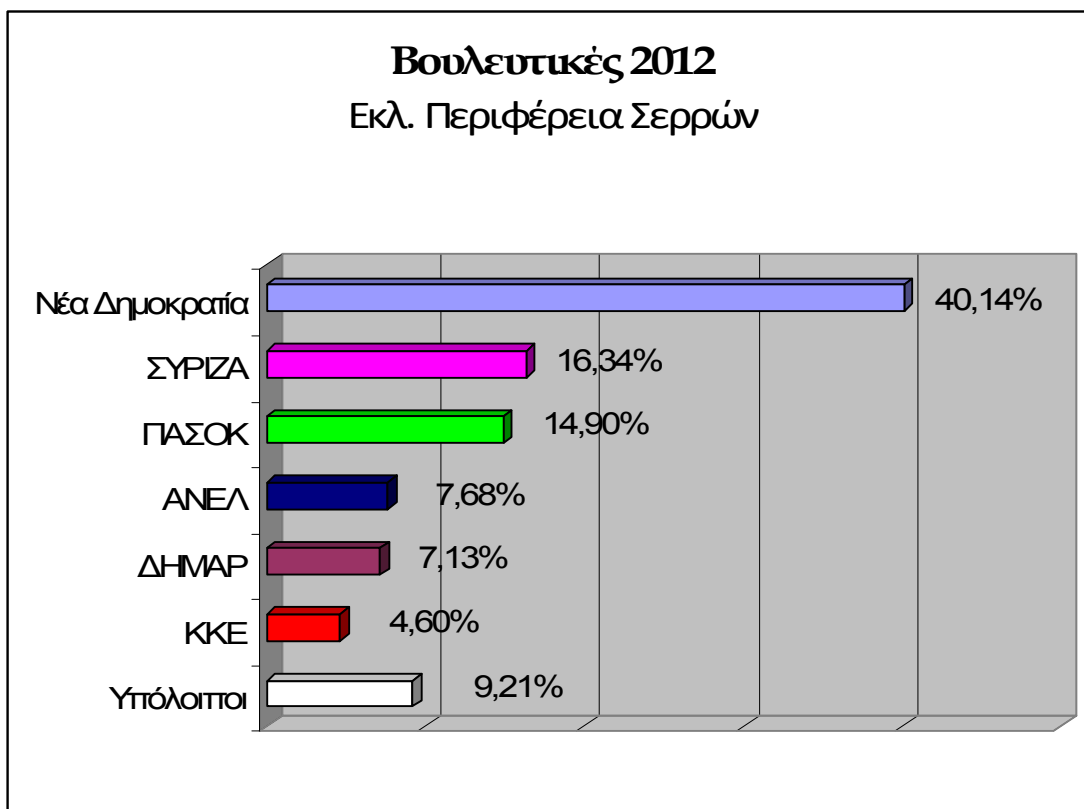
Αν είναι γραφική παράσταση κάποιας συνάρτησης της οποίας γνωρίζουμε την αναλυτική της μορφή, υπάρχουν πολλά προγράμματα Η/Υ με τα οποία πολύ εύκολα μπορούμε να δημιουργήσουμε την δικιά μας γραφική παράσταση.

Στο παρακάτω σχήμα εμφανίζεται η γραφική παράσταση της συνάρτησης $y = xe^{-x^2}$. Η γραφική παράσταση δημιουργήθηκε με το πρόγραμμα MatLab 6.5 και χρειάστηκαν 2-3 λεπτά για την μορφοποίηση της.

Στην περίπτωση που η γραφική παράσταση περιέχει δεδομένα (π.χ. ιστόγραμμα από στατιστικά δεδομένα) μπορώ να πάρω τα δεδομένα από αρχικό γράφημα και να σχεδιάσω στην συνέχεια το δικό μου. Βέβαια, το σωστό είναι να αναφέρω την πηγή των δεδομένων μου.

Παρακάτω παρουσιάσετε ένα γράφημα με τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών του 2012 στην εκλογική περιφέρεια των Σερρών. Τα δεδομένα πάρθηκαν από την αντίστοιχη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών. Το γράφημα δημιουργήθηκε με το πρόγραμμα Microsoft Excel 2003.

Πηγή δεδομένων: Υπουργείο Εσωτερικών, <http://ekloges.ypes.gr>

3.5. Φωτογραφίες

Αν οι φωτογραφίες που θέλω να ενσωματώσω στο έργο μου είναι απλές, συνηθισμένες φωτογραφίες, μπορώ να τις χρησιμοποιήσω χωρίς να ανησυχώ για τα πνευματικά δικαιώματα, γιατί δεν θεωρούνται πρωτότυπο έργο. Για παράδειγμα μια φωτογραφία του αγάλματος του Εμμανουήλ Παπά στην Πλατεία Ελευθερίας που λήφθηκε μια κανονική μέρα με συνηθισμένο φόντο και φωτισμό δεν αποτελεί πρωτότυπο έργο.

Αν όμως η φωτογραφία μπορεί να θεωρηθεί πρωτότυπη, για παράδειγμα η φωτογραφία του γαλαξία της Ανδρομέδας από το Hubble Space Telescope της οποίας τα πνευματικά δικαιώματα έχει η NASA, τότε πρέπει να ενεργήσουμε με έναν εκ των παρακάτω τρόπων

- Αν θέλω να χρησιμοποιήσω την φωτογραφία ως τεκμήριο για να υποστηρίξω την άποψη μου, τότε παίρνω ένα μικρό τμήμα της φωτογραφίας και δίνω και την ανάλογη αναφορά

Παράδειγμα χρήσης τμήματος φωτογραφίας

Η ύπαρξη του NGC 205, συνοδού γαλαξία του γαλαξία της Ανδρομέδας (M31) που περιφέρεται σε ανάδρομη φορά ως προς την περιστροφή της Ανδρομέδας, έχει σαν αποτέλεσμα την δημιουργία μιας μονής σπείρας στην εσωτερική περιοχή της Ανδρομέδας. Στην φωτογραφία δεξιά φαίνεται η εσωτερική περιοχή του γαλαξία της Ανδρομέδας στην οποία είναι εμφανής η εσωτερική σπείρα. Η ύπαρξη της εσωτερικής σπείρας λόγω της επίδρασης του συνοδού επιβεβαιώθηκε και με προσομοίωση του φαινομένου της αλληλεπίδρασης (Vozikis & Caranicolas 1994)

Η μονή σπείρα στην εσωτερική περιοχή του γαλαξία της Ανδρομέδας. Πηγή: Robert Gendler , 2002, NASA HST Images, <http://www.robgendlerastropics.com/M31BiggreyLRGB.html>

-
-
- Η αρχική (πλήρης) φωτογραφία βρίσκεται στην ιστοσελίδα του δημιουργού.
<http://www.robgendlerastropics.com/M31BiggreyLRGB.html>
- Αν μπορώ να βρω στο διαδίκτυο μια παρόμοια φωτογραφία που να μην προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα ή να διατίθεται με άδεια χρήσης που να επιτρέπει την αντιγραφή και αναδιανομή, τότε χρησιμοποιώ αυτή (φυσικά με την κατάλληλη αναφορά στον δημιουργό)
 - Παίρνω την φωτογραφική μου μηχανή και βγάζω τις δικιές μου φωτογραφίες, όπου φυσικά αυτό είναι εφικτό!

Γενικά, ο κανόνας είναι, αν μπορούμε να βρούμε «ελευθέρας χρήσης» υλικό, χρησιμοποιούμε αυτό με την κατάλληλη αναφορά. Αν όχι, εξετάζουμε την δυνατότητα να βγάλουμε μόνοι μας την δικιά μας φωτογραφία. Σαν τελευταία λύση, αν οι δύο προηγούμενες είναι ανέφικτες, επιλέγουμε και αντιγράφουμε ένα μικρό τμήμα της φωτογραφίας, ικανό για να υποστηρίξουμε την άποψη μας που γράφουμε στο κείμενο και κάνουμε και την ανάλογη αναφορά στην πηγή της αρχικής φωτογραφίας.

Προσοχή! Δεν χρησιμοποιούμε, ούτε μικρό τμήμα τους, φωτογραφίες άλλων που είναι προστατευμένες απλά και μόνο για να τις χρησιμοποιήσουμε για διακόσμηση του έργου μας!

3.6. Βίντεο – Ήχος

Η χρήση βίντεο ή ήχου παρουσιάζει τα περισσότερα προβλήματα, ως αναφορά τα πνευματικά δικαιώματα. Η χρήση ενός βίντεο προϋποθέτει την εκκαθάριση των πνευματικών δικαιωμάτων πολλών συντελεστών (δημιουργού – σκηνοθέτη, πρωταγωνιστών, μουσικής κ.λ.π.) το ίδιο και ενός ηχητικού μουσικού αποσπάσματος (συνθέτης, ερμηνευτής κ.λ.π.).

Γενικά, ψάχνουμε να βρούμε βίντεο ή ήχο που να διατίθεται με «ελεύθερη» άδεια χρήσης. Αλλιώς αποφεύγουμε την χρήση τους.

4. Βοήθεια εκκαθάρισης πνευματικών δικαιωμάτων

Σε περίπτωση που τα μέλη Ε.Π., που θα δημιουργήσουν τα μαθήματα τους στα πλαίσια του προγράμματος των Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων, αντιμετωπίσουν προβλήματα ή έχουν περαιτέρω απορίες ως προς την εκκαθάριση των έργων τους από πνευματικά δικαιώματα τρίτων, η μονάδα Υποστήριξης του έργου θα είναι στην διάθεση τους για παροχή συμβουλών και βοήθειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τσιαβός Π., 2013, «Βασικά Ζητήματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας – Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα», AuTh OpenCourses, Θεσσαλονίκη 27.06.2013

Ν. Καλιακούδα, Ά. Μπίσμπα, Δ. Παπαδάκη, 2013, «Πνευματικά δικαιώματα στα Ανοικτά Ψηφιακά Μαθήματα», AuTh OpenCourses, Θεσσαλονίκη 27.06.2013

Νόμοι 2121/1993 και 2557/1997, <http://www.et.gr>

«Συχνές Ερωτήσεις Πνευματικά Δικαιώματα», Α.Π.Θ. 31-07-2013
<http://opencourses.auth.gr/downloads>